

بازخوانی نقش محرم

در پیروزی و تداوم انقلاب اسلامی

سیدمصطفی حسینی رودباری
کارشناس ارشد فقه و اصول

قیام عاشورا، منبع عظیم الهامات نوید بخش در طول تاریخ بوده است. تأثیر شگفت و اعجاب برانگیز آن در جنبش‌های آزادی بخش ملی، مذهبی و... بخصوص در قرن اخیر، به حدّی است که بسیاری از اندیشمندان بدان اعتراف کرده‌اند.^(۱)

در این راستا تبیین و بررسی نقش قیام عاشورا در پیروزی و تداوم نهضت اسلامی ایران از اهمیت بسزایی برخوردار است به ویژه آن که از سخنان برخی از اندیشمندان چنین برداشت می‌شود که آنان کارکرد قیام عاشورا را در مرحله تداوم نهضت منقّی دانسته و تأثیر آن را منحصر به مرحله براندازی تلقی کرده‌اند.^(۲)

نکته مهم دیگری که ما را به طرح و بررسی جدّی موضوع یاد شده فرا می‌خواند نام گذاری سال جاری به سال «عزّت و افتخار حسینی» است این ابتکار ارزشمند توسط مقام معظم رهبری در وضعیّت حسّاس کنونی که جهان اسلام در معرض تهاجم همه جانبه قدرت‌های استکباری قرار گرفته است. بیانگر اندیشه والای ایشان در کارآمدی حماسه عظیم عاشورا نسبت به حلّ معضلات کنونی جهان اسلام می‌باشد.

با توجه به نکات ذکر شده، در این نوشتار به بازخوانی نقش محرم در دو مرحله: پیروزی و تداوم انقلاب اسلامی خواهیم پرداخت:

الف - نقش محرم در پیروزی انقلاب اسلامی

نگاهی هر چند کوتاه به اسناد و منابع تاریخ سیاسی معاصر، بیانگر نقش عظیم محرم و فرهنگ عاشورا در بسیج عمومی اقشار مختلف مردم علیه نظام طاغوتی است. امام خمینی (ره) با عاشورائی کردن نهضت توانست سیل عظیم حرکت مردمی را در جهت نابودی بنیان‌های رژیم به راه انداخته و حکومتی بر اساس حاکمیت الهی تشکیل دهد.

۱- نقش محرم در ایجاد جرعه قیام:

هر چند برخی از زمینه‌های قیام قبل از سال ۴۲ وجود داشت اما بنابر اسناد و مدارک موجود، جرعه اصلی قیام در سیزدهم خرداد ۴۲ که مصادف با روز عاشورا بود، زده شد. در این روز تاریخی امام (ره) با الهام گرفتن از وقایع عاشورای ۶۱ هجری، بار دیگر مبدأ پیدایش نهضتی عظیم - که در دوازدهم محرم همان سال به صورت حماسه پانزده خرداد تجلی یافت - گردید.

امام خمینی (ره) در این باره می‌فرماید:

ملت عظیم ایران لازم است... رمز پیروزی اسلام بر کفر جهانی را در این قرن که پانزدهم خرداد ۴۲ سر آغاز آن بود در دوازدهم محرم حسینی جستجو کند که انقلاب اسلامی ایران پرتوی از عاشورا و انقلاب عظیم الهی آن است.... (۳)

سخنان تاریخی آن روز امام در مقایسه نمودن بین خاندان بنی‌امیه و رژیم سفاک پهلوی به خوبی رمز و راز تأثیر شگفت مکتب عاشورا در خیزش فراگیر توده‌های مسلمان را ثابت نمود. مردمی که هر سال در ایام محرم با یاد آوری حوادث روز عاشورا، حسرت حضور در کنار امام خویش را جهت دفاع از حریم ولایت داشتند در عاشورای ۴۲ یکبار دیگر ندای هَلْ مِنْ نَاصِرٍ يَنْصُرُنِي را از زبان امام خمینی (ره) شنیده و بی‌درنگ با حماسه خونین دوازدهم محرم بدان پاسخ گفتند.

بخشی از سخنان امام (ره) در عصر عاشورای ۴۲ چنین است:

الان عصر عاشورا است... گاهی که وقایع روز عاشورا را از نظر می‌گذرانم این سؤال برایم پیش می‌آید که اگر بنی‌امیه و دستگاه یزید بن معاویه تنها با حسین سر جنگ داشتند آن رفتار وحشیانه و خلاف

انسانی چه بود که در روز عاشورا با زن‌های بی پناه و اطفال بی گناه مرتکب شدند؟!...

...همین فکر امروز در سرزمین ایران به نظر می‌رسد. این‌ها با بچه‌های ۱۶-۱۷ ساله ما چه کار داشتند؟ سید ۱۶-۱۷ ساله به شاه چه کرده بود... (۴) آنگاه دید حسین گونه خویش را در برابر رفتار وحشیانه یزید زمان این گونه ترسیم می‌کند:

«بر نظرم می‌گذرد که آن‌ها با اساس سرو کار داشتند؛ بنی هاشم را نمی‌خواستند. بنی امیه با بنی هاشم مخالفت داشتند؛ نمی‌خواستند شجره طیبه باشند... این‌ها (رژیم پهلوی نیز) نمی‌خواهند که اساس موجود باشد. این‌ها نمی‌خواهند صغیر و کبیر ما موجود باشد. اسرائیل نمی‌خواهد در این مملکت... قرآن باشد... دولت ما به تبعیت اسرائیل ما را اهانت می‌کند... (۵)

ایشان در سخنرانی دیگر عظمت قیام پانزده خرداد را معلول قیام محرم دانسته و می‌فرماید:

... هیچ قدرتی نمی‌توانست ۱۵ خرداد را آن طور کند مگر قدرت خون سید الشهداء و هیچ قدرتی نمی‌تواند این ملتی که از همه جوانب به او هجوم شده است... این توطئه‌ها را خنثی کند الا همین مجالس عزاء... (۶)

ترس رژیم از محرم ۴۲

شور و هیجان مردم در محرم و صفر همیشه تهدیدی کوبنده برای سلطه‌گران و نظام‌های جائز بوده است؛ از این رو قبل از دمیده شدن هلال محرم در صدد ستیز و مقابله با آن بر می‌آمدند. نمونه بارز این ستیز را در سیاست رضاخان می‌توان دید که با هر نوع مظاهر عزاداری مبارزه می‌نمود. اسناد و واقعیت‌های عینی دوران پس از او نیز بخصوص بین سال‌های ۴۱ تا ۵۷ بیانگر حساسیت و هراس جدی سران رژیم در ایام محرم و صفر است. در همین راستا می‌توان به اسناد ساواک تحت عنوان «طرح‌های تبلیغاتی محرم و صفر» اشاره کرد. در یکی از این اسناد تحت همین عنوان - که مدتی قبل از فرارسیدن محرم ۴۲ از طرف اداره کل موسوم به ساواک قم ابلاغ شده است - آمده است:

...اطلاعات واصله حاکی است که (روحانیون) در نظر دارند در ماه‌های محرم و صفر نیز حداکثر استفاده را بنمایند و بدین ترتیب پیش بینی می‌شود که در ماه‌های یاد شده در مجالس و دسته‌های سوگواری تحریکاتی از طرف آن‌ها صورت خواهد گرفت که در صورت عدم مراقبت کافی احتمالاً موجب پیدایش بی‌نظمی‌هایی خواهد شد... (۷)

در اجرای این سیاست، شهربانی کل کشور طی اعلامیه‌ای به مناسب فرارسیدن ماه محرم به مردم هشدار داد:

۴- انجام مراسم سوگواری مشروع که با موازین مقدس اسلام تطبیق نماید با رعایت نظم و ترتیب کامل انجام خواهد گردید لیکن اعمال و تظاهراتی که شرع مقدس نیز آن‌ها را تجویز نفرموده به کلی ممنوع، به مأمورین انتظامی دستور جلوگیری داده شده.

۵- از عموم شیعیان و اهالی محترم پایتخت انتظار می‌رود که با رعایت کامل نظم و ترتیب، طبق دستور شرع مقدس، احترام شعائر مذهبی را حفظ و مراسم سوگواری را با نظم کامل انجام دهند. خدای نخواستہ اگر اشخاصی مراسم مذهبی را وسیله اغراض شخصی قرار دهند شدیداً مجازات خواهند شد. (۸)

اما پیام کوبنده و رهنمودهای انقلابی امام (ره) که مردم و هیئات مذهبی را به تأسی از سید الشهداء در نهراسیدن از یزیدیان فرا می‌خواند تمام نقشه فریبکارانه رژیم را خنثی کرد. در بخشی از پیام امام آمده است:

... آقایان بدانند که خطر امروز بر اسلام کمتر از خطر بنی امیه نیست... خطر اسرائیل و عمال آن را به مردم تذکر دهید؛ در نوحه‌های سینه زنی مصیبت‌های وارده بر اسلام و مراکز فقه و دیانت و انصار شریعت را یادآور شوید... (۹)

این پیام که از روح قیام سالار شهیدان برمی‌خواست تحوّل شگرف در برگزاری مراسم عزاداری ایجاد نمود. هیئات مذهبی برای اولین بار با شعارهای کوبنده و عصیانگر و در قالب مرثیه سنتی، خشم شان را بر ضدّ یزید زمان این چنین ابراز می‌داشتند:

قم شده کربلا، هر روزش عاشورا   فیضیه قتلگاه، خون جگر علما
واویلاه واویلاه   واویلاه واویلاه (۲)

***

عَمَّال اسرائیل رسوا   کشتند در قم بی پناهان را
شد موج خون برپا (۲)

***

شد موسم یاری مولانا الخمینی   ای شیعیان برپا کنید شور حسینی

***

خمینی، خمینی تو زاده حسینی   جان را بکف بنهاده‌ای در راه قرآن (۱۰)
۲- نقش محرّم در انفجار نور

حماسه‌ای که در دوازدهم محرم ۴۲ آفریده شد بازتاب گسترده‌ای داشت. از آن پس محرم و صفر مفهومی دیگر به خود گرفت. ابلاغ پیام شهیدان ۱۵ خرداد از طریق فرزندان فیضیه به نقاط مختلف ایران و... فضای سیاسی - فرهنگی کشور را در جهت ظهور انقلابی بزرگ قرار می‌داد. خوف و هراس فراوان رژیم را در این ایام از برخی اسناد به خوبی می‌توان فهمید. در یکی از آن‌ها آمده است:

به ریاست ساواک

از: اداره کل سوم ۳۱۲ «در باره ماه‌های محرم و صفر سال ۱۳۹۴» با

فرارسیدن ماه‌های سوگواری محرم و صفر سال ۱۳۹۴

امکان دارد پاره‌ای از وعاظ و عناصر افراطی مذهبی فرصتی پیدا کنند که برخی از مسائل و موضوعات مذهبی را در قالب مطالب تحریک‌آمیز و خلاف مصالح مملکتی در بالای منبر عنوان نموده و تبلیغات سوئی بنمایند. علی‌هذا با ارسال - برگ (نسخه) صورت اسامی وعاظ ممنوع المنبر و اشخاصی که با سپردن تعهد مجاز به استفاده از منبر می‌باشند خواهشمند است دستور فرمائید نسبت به جلوگیری از هر گونه فعالیت مضرّه وعاظ و عناصر افراطی مذهبی، ضمن همکاری با سازمان‌های انتظامی محل پیش‌بینی و مراقبت‌های لازم معمول و نتیجه را اعلام دارند. مدیر کل اداره سوم - ثابتی (۱۱)

پیام کوبنده و حماسی امام خمینی (ره) در آستانه محرم سال ۵۷ فضای جدیدی را در کشور ایجاد کرد. این پیام که برگرفته از منشور جهانی امام شهیدان در عاشورای ۶۱ هجری بود، سبب شعله ور شدن قیام مردمی گردید به گونه‌ای که نقطه اوج و انفجار آن در فراندم عظیم تاسوعا و عاشورا تحقق یافت. در بخشی از پیام امام آمده است:

با حلول محرم، ماه حماسه و شجاعت و فداکاری آغاز شد؛ ماهی که خون بر شمشیر پیروز شد... ماهی که امام مسلمین راه مبارزه با ستمکاران تاریخ را به ما آموخت... اکنون که ماه محرم چون شمشیر الهی در دست سربازان اسلام و روحانیون معظم و خطبای محترم و شیعیان عالی مقام سیدالشهداء علیه الصلوة والسلام است باید خد اعلی استفاده از آن را بنمایند و با اتکا به قدرت الهی ریشه‌های باقی مانده این درخت ستمکاری و خیانت را قطع نمایند که ماه محرم ماه شکست قدرتهای یزیدی و حيله‌های شیطانی است... (۱۲)

به رغم اعلام حکومت نظامی، مراسم و مجالس حسینی در ایام محرم از شور و هیجان بیشتری برخوردار بود. بنا به گزارش یونایتد پیرس «در تظاهرات دیشب (شب اول محرم) و امروز (روز اول محرم) تهران سه هزار نفر کشته و مجروح شده‌اند.» (۱۳)

سولیوان سفیر آمریکا در ایران طی گزارش‌های مکرر در زمینه تأثیر محرم در تشدید انقلاب می‌نویسد:

همه ایران برای یک رویارویی اساسی در ضمن ماه محرم مجهز شده است... (۱۴)

پدیده شگفت دیگری که در محرم ۵۷ رخ داد فریاد خشم آلود مردم بر روی بام خانه‌ها بود که شعار می‌دادند:

هیئات منالذله، محرم ماه خون است پهلوی سرنگون است، نهضت ما حسینی است رهبر ما خمینی است، مرگ بر این سلطنت یزیدی و... (۱۵)

فراندم عظیم تاسوعا و عاشورا نیز بیشترین تأثیر را در سقوط شاه ایفا نمود. سیل عظیم مردم که طبق گزارش خبرنگاران طول آن به ۹ کیلومتر می‌رسید و قطعنامه‌هایی که صادر شد به دنیا ثابت نمود که شاه ساقط است. امام خمینی در این رابطه می‌فرماید:

تظاهرات دیروز و امروز (تاسوعا و عاشورا) در ایران راه عذر را از

همه کس و همه دولت‌ها سدّ کرد. دیگر دولت‌ها نمی‌توانند ادعا کنند که شاه قانونی است... رفراندمی که در دیروز و امروز شد و قطعنامه‌هایی که صادر شد به همه دنیا ثابت کرد که شاه ساقط است.

و در پیامی دیگر ضمن تشکر از مردم فرمودند:

شما در راهپیمائی‌های بزرگ سراسری ایران در روزهای تاسوعا و عاشورای سید مظلومان و امام فداکاران علیه الصلوة والسلام با آن بزرگوار تجدید عهد نمودید. (۱۶)

طنین فریادهای پرشور مردم در محرم روز به روز بیشتر می‌شد و امام خمینی با صلابت هرچه بیشتر و الهام گرفتن از سخنان و مواضع سیدالشهداء در برابر یزید، امت را به تداوم قیام تا نابودی رژیم فرا می‌خواندند که سرانجام بعد از مدت کمی از پایان یافتن محرم و صفر ۵۷، انقلاب نیز به پیروزی رسید.

ب - نقش محرم در تداوم انقلاب اسلامی

به رغم نقش حیاتی و سرنوشت ساز مکتب محرم در استمرار نهضت اسلامی، از آثار برخی اندیشمندان مسلمان - قبل و بعد انقلاب - چنین استفاده می‌شود که به قیام عاشورا تنها می‌توان نگاهی مقطعی و ایدئولوژیکی داشت به این معنا که بر اساس قرائت اینان مکتب محرم، ابزاری است که کاربردش منحصر در انگیزش توده‌ها در عصر قیام و انقلاب است؛ از این رو نمی‌توان آن را مکتبی پویا در دوران صلح نیز دانست؛ در نتیجه مکتب عاشورا تنها راه خوب زیستن را در عصر انقلاب به پیروانش نشان دهد نه راه خوب بودن را.

بر اساس همین دیدگاه برخی از کج اندیشان، تاریخ مصرف تفکرات امام (ره) را نیز منحصر به دوران قیام دانسته و آن را نسبت به مقطع پس از پیروزی ناکارآمد و پایان یافته تلقی می‌کنند (۱۷) و برخی دیگر دیدگاه و برداشت امام (ره) از قیام عاشورا در دوران پس از پیروزی را، مخالف دیدگاه ایشان در قبل از انقلاب می‌دانند. (۱۸)

در حالی که اصول و مبانی قیام عاشورا همواره در طول نهضت تا کنون برترین و ممتازترین نقش را در تثبیت و تداوم بنیان‌های انقلاب داشته است.

امام خمینی (ره) در این زمینه خطاب به پاسداران می‌فرماید:

امیدوارم همان گونه که امام حسین (ع) با خون خود اسلام را زنده کرد
شما به تبعیت از او انقلاب و اسلام را ضمانت نمائید. (۱۹)

تبیین این امر و ردّ و بطلان دیدگاه‌های ذکر شده مبتنی بر اموری است:

۱- منشأ توهم کسانی که کاربرد قیام عاشورا را منحصر به دوران انقلاب دانسته و آن را در دوران استقرار نظام ناکارآمد می‌دانند، برداشت سطحی‌شان از این حماسه عظیم است. اینان غافلند از این که قیام عاشورا بر اساس مبانی فکری و اعتقادی استواری بنا گردیده است که آن اصول و مبانی در تمامی زمان‌ها جاری است؛ به همین دلیل می‌بینیم که پیشوایان دینی همواره پیروان‌شان را به زنده نگه داشتن عاشورا توصیه کرده‌اند که:

«كُلُّ يَوْمٍ عَاشُورَا وَ كُلُّ اَرْضٍ كَرْبَلَا» (۲۰)

و چه زیباست سخن امام خمینی (ره) که فرهنگ عاشورا را برای تمامی مقاطع تاریخی تا قیام جهانی امام عصر «عج» حیاتی دانسته و می‌فرماید:

واقعه عظیم عاشورا از ۶۱ هجری تا خرداد ۴۲ و از آن تا قیام عالمی
بقیه... ارواحالمقدمه الفداء، در هر مقطع انقلاب ساز است. (۲۱)

توضیح این مطلب در ضمن نکته سوم نیز خواهد آمد.

۲- برخی از اصول و مبانی قیام عاشورا که نقش اساسی در پیروزی و تداوم نهضت اسلامی داشته است به شرح زیر است:

۱- ۲- ظلم ستیزی و ظلم ناپذیری (زیر بار ظلم نرفتن):

از عناصر محوری فرهنگ عاشورا، روحیه ظلم ستیزی امام (ع) و یارانش در برابر رژیم یزید است. سخن والای امام (ع) در نقل کلام همیشه جاوید پیامبر (ص) که «مَنْ رَأَى سُلْطَانًا جَائِرًا مُسْتَجِلًّا لِحَرَامِ اللَّهِ نَاكِحًا عَهْدَهُ مُخَالِفًا لِسُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ يَعْْمَلُ فِي عِبَادِ اللَّهِ بِالْأَثْمِ وَالْعُدْوَانِ فَلَمْ يُغَيِّرْ عَلَيْهِ بِفِعْلٍ وَلَا قَوْلٍ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يُدْخِلَهُ مُدْخَلَهُ...» (۲۲)

بیانگر موضع قاطع آن حضرت در برابر رژیم‌های استبدادی است. امام خمینی نیز با الهام از این سخنان می‌فرماید:

ما باید روی آن فداکاری‌ها حساب کنیم که سیدالشهدا چه کرد و چه بساط ظلمی را به هم زد و ما چه کرده‌ایم. مگر خون ما رنگین‌تر از خون سیدالشهدا است؟ ما چرا بترسیم از این که خون بدهیم؟ یا این که

جان می‌دهیم؟ دستور است این، دستور عمل امام حسین (ع) دستور

است برای همه که کل یوم عاشورا و کل ارض کربلا دستور است به این

که هر روز و در هر جا باید همان نهضت را با استقامت ادامه بدهید. (۲۳)

این آموزه بزرگ عاشورا نقش عظیمی در مقاومت بی نظیر ملت انقلابی ایران در برابر مستکبران جهانی داشته است پا فشاری نظام مقدس اسلامی تا کنون بر حفظ اصول و دفاع از ملت‌های مظلوم و نهضت‌های آزادی بخش، دستاورد ارزشمند این عنصر حیاتی می‌باشد.

۲-۲ تکلیف گرایی:

موضع قاطع و استوار امام (ع) در برابر ستمگران مبنی بر عمل به تکلیف و نهراسیدن از نتیجه عمل به رغم مخالفت و نصایح گروه‌ها و شخصیت‌های مختلف به آن حضرت، از دیگر رهیافت‌های قیام عاشورا است. این عنصر نیز همان گونه که در پیروزی نهضت اسلامی نقش گسترده‌ای در بسیج توده‌های مردمی داشت در تداوم آن نیز تأثیری فراوانی داشته است. مهم‌ترین اثر این دیدگاه، احساس رستگاری و پیروزی دائمی است. امام خمینی در این رابطه می‌فرماید:

نباید نگران باشیم که مبادا شکست بخوریم؛ باید نگران باشیم که مبادا به تکلیف عمل نکنیم؛ نگرانی از خود ماست. اگر ما به تکالیفی که خدای تبارک و تعالی برای ما تعیین فرموده عمل نکنیم باکی از این نداریم که شکست بخوریم؛ چه از شرق و چه از غرب و چه از داخل و چه خارج و اگر به تکالیف خودمان عمل نکنیم شکست خورده هستیم؛ خودمان، خودمان را شکست داده‌ایم. (۲۴)

۳-۲ عزت طلبی و ذلت ناپذیری

این اصل که از محکمت قیام حسینی است و در سراسر وجود حسین (ع) موج میزند تا کنون بیشترین نقش را در تداوم نهضت مقدس اسلامی ایفا کرده است. موضع استوار و قاطع نظام جمهوری اسلامی در برابر تهدیدهای نظامی - سیاسی - اقتصادی و... قدرتهای استکباری و مقاومت مستمر و همه جانبه در برابر آنان بیانگر تأسی نظام به منطق والای حسینی است که در برابر درخواست بیعت با یزید فرمود: «مِثْلِي لَا يُبَايِعُ مِثْلَهُ» (۲۵) و در منشور عظیم عاشورائی‌اش چنین فرمود که:

«أَلَا وَإِنَّ الدَّعِيَّ ابْنَ الدَّعِيِّ قَدَّرَ كَزَنِي بَيْنَ اثْنَتَيْنِ بَيْنَ السَّلَّةِ وَالذَّلَّةِ هَيْهَاتَ
مِنَّا الذَّلَّةُ» (۲۶)

آگاه باشید که این فرومایه، پسر فرومایه مرا بین پذیرش ذلت و شمشیر
مخیر نموده است دور است از ما ذلت و خواری.

رهبر معظم انقلاب نیز در تداوم خط امام خمینی که بر گرفته از تعالیم سالار شهیدان
است در پیامی بمناسبت فرا رسیدن سال نو فرمودند:

امیدوارم انشاءالله سالی را که در پیش داریم برای ملت ما سال
اعتلای مادی و معنوی و پیشرفت در همه امور کشور و سال عزت و
افتخار باشد و همچنان که حسین بن علی علیه السلام مظهر عزت بود و
او بود که فرمود: هیهات من الذله، این ملت هم در عرصه‌های مختلف
نشان دهند که گرد ذلت بر دامان شان نخواهد نشست و در عزت مندی
و عزت مداری، پیرو آقا و سالار خود حسین بن علی علیه السلام
خواهند بود. (۲۷)

۲-۴ شهادت طلبی

از دیگر عناصر محوری در قیام عاشورا، جنبه ایثار و شهادت طلبی امام (ع) و یارانش
می‌باشد. حماسه هشت سال دفاع مقدس و پایمردی ملت اسلامی در برابر تهاجم گسترده
ابر قدرت شرق و غرب، مولود این منطق حسینی است. بهترین گواه بر این ادعا، وصیت
نامه‌های حماسی شهیدان است. در یکی از این وصیت نامه‌ها آمده است:

... دنیا را به اهل دنیا بسپارید، ما که می‌رویم، ما که شهادت را انتخاب
کرده‌ایم، ما راه حسین (ع) و راه علی اکبر حسین را انتخاب کرده‌ایم و
خدا را شکر می‌کنیم که راه مستقیم را با قرآن و پیامبرانش به ما نشان
داد، چون ما ادامه دهنده راه ابا عبدالله و یارانش هستیم... (۲۸)

و در وصیت نامه دیگر آمده است:

عروسی من شهادت است و صفیر گلوله عقد ما را جاری خواهد کرد ما
مثل حسین وارد جنگ شده‌ایم و باید مثل حسین به شهادت
برسیم. (۲۹)

۲-۵ عرفان عاشورائی

روحیه خدا محوری و فناء فی الله که رمز جاودانگی حسین (ع) و یارانش است از

دیگر عناصر کلیدی در تداوم نهضت اسلامی بویژه در دوران دفاع مقدس بوده است. امام خمینی(ره) در این باره می‌فرماید:

... با چه بیان و قلم از جوانانی که به عشق خداوند و شوق لقاءالله در سبقت در دفاع از حق و اسلام عزیز سر از پانمی‌شناسند و تنها سرمایه بزرگ خود را که جان است فدای هدف مقدسی می‌کنند که انبیاء و اولیای بزرگ خدا همچون سید مظلومان و سرور فداکاران نمودند و ندای هیهات من الذله آن بزرگمرد تاریخ را با قول و عمل خود در سراسر کشور و بلکه جهان سر می‌دهند می‌توان تجلیل کرد و با کدام قلم و بیانی می‌توان از عزیزانی که سنگرهای جنگ را به محراب مسجد و معراج الی الله تبدیل کردند ثنا کرد... اینجا عمل و جسارت مطرح نیست انگیزه و روح و جهت «لَدَى الرَّبِّ» آن مطرح است، عشق به محبوب حقیقی که همه چیز را محو می‌کند و هر انگیزه‌ای غیر از عشق به او را می‌سوزاند مطرح است... (۳۰)

۳- نکته مهم دیگری که سهم وافر در تبیین جریان و استمرار فرهنگ عاشورا در تمامی زمان‌ها دارد این است که: بر اساس تفکر شیعی، نبرد حق و باطل امری است دائمی که تا همیشه تاریخ ادامه خواهد داشت. دلیل بر این امر آن است که سلطه گران هیچ‌گاه از مواضع استکباری شان در برابر ملت‌های مستقل و آزادی خواه عدول نکرده بلکه همیشه در صدد کسب قدرت و سلطه مطلق بر جهان هستند. از این رو انقلاب مقدس اسلامی نیز در سیر تکاملی‌اش به ناچار با چنین زورگویانی مواجه خواهد بود؛ و به عبارتی دیگر انقلاب به معنی واقعی کلمه امری گذرا و مقطعی نبوده بلکه امری دائمی خواهد بود.

در این راستا نقش فرهنگ عاشورا به عنوان بزرگ‌ترین پشتوانه در استمرار و تداوم انقلاب اسلامی از اهمیت بسزایی برخوردار خواهد بود.

غفلت از این امر سبب دیگری است در نگرش ناصواب کسانی که قیام عاشورا را به دوران قیام و براندازی محدود نموده و آن را در زمان استقرار نظام انقلاپی ناکارآمد می‌دانند.

۴- از آموزه‌های اساسی دیگر قیام عاشورا که می‌تواند در تداوم نهضت‌های انقلابی نقش اساسی داشته باشد عبرت‌های آن است. شناخت عواملی که سبب گردید انقلاب تکاملی اسلام بعد از گذشت نیم قرن به چنین فاجعه عظیم تاریخی منتهی شده و امت اسلامی این گونه به انحراف از اصول بنیادین اعتقادی‌اش - ولایت پذیری، امر به معروف و نهی از منکر، ظلم ستیزی و... تن در دهد بزرگ‌ترین عامل تداوم انقلاب اسلامی در مواضع اصولی‌اش خواهد بود.

از طرفی غفلت از این امر مهم نیز می‌تواند انقلاب را با تهدید جدی مواجه کرده و دستاوردهای ارزشمند آن را نابود کند. هشدارهای مکرر امام (ره) و مقام معظم رهبری در این راستا بسیار حائز اهمیت است؛ از این رو مقاله را با سخنان این دو استوانه بزرگ انقلاب به پایان می‌بریم:

امام خمینی:

من در میان شما باشم یا نباشم به همه شما وصیت و سفارش می‌کنم که نگذارید انقلاب به دست ناهلان و نامحرمان بیفتد. نگذارید پیش کسوتان شهادت و خون در پیچ و خم زندگی روزمره به فراموشی سپرده شوند. (۳۱)

و مقام معظم رهبری:

جامعه‌ای را که پیغمبر(ص) ساخته بود بعد از مدت چند سال به آن وضع دچار باشد و لذا جامعه ما خیلی باید مواظب باشد که به آن بیماری دچار نشود. عبرت اینجاست. ما باید آن بیماری را بشناسیم و آن را یک خطر بزرگ بدانیم و از آن اجتناب کنیم (۳۲)

نتیجه

دقت در نکاتی که گذشت بیانگر آن است که:

۱- همان گونه که اصول و فرهنگ قیام محرم ۶۱ هجری در شکل‌گیری و پیروزی انقلاب اسلامی نقش حیاتی داشت، در تداوم آن نیز تا کنون تأثیر گذار بوده است. بنابراین علت محدثه انقلاب اسلامی را باید علت مبقیه آن نیز دانست.

- ۲- بر اساس تفکر انقلابی شیعی، نبرد حق و باطل امری مستمر و دائمی بوده و اختصاص به زمان خاصی نخواهد داشت؛ از این رو فرهنگ عاشورا به عنوان برترین پشتوانه در ایجاد انقلاب و استمرار آن امری ضروری خواهد بود.
- ۳- شناخت عبرت‌های عاشورا از جمله عوامل سرنوشت ساز در استمرار انقلاب اسلامی بوده و سبب مصونیت آن در برابر آسیب‌های احتمالی خواهد شد.

پی‌نوشت‌ها:

- ۱- ر.ک: درسی که حسین علیه السلام به انسانها آموخت، شهید هاشمی نژاد، ص ۴۳۲ تا ۴۵۵ و مجموعه مقالات کنگره بین‌المللی امام خمینی و فرهنگ عاشورا، دفتر دوم ص ۲۹۴ - ۲۹۷.
- ۲- ر.ک: فلسفه عاشورا از دیدگاه اندیشمندان مسلمان جهان، بخشعلی قنبری، ص ۱۳۸ - ۱۴۲ و ص ۱۸ - ۱۹.
- ۳- صحیفه نور، ج ۱۸، ص ۱۲.
- ۴- همان، ج ۱، ص ۵۴.
- ۵- همان، ص ۵۳ - ۵۴.
- ۶- همان، ج ۱۶، ص ۲۰۹.
- ۷- قیام ۱۵ خرداد به روایت استاد، مرکز بررسی اسناد تاریخی وزارت اطلاعات، ج ۲، ص ۲۳۶.
- ۸- نهضت امام خمینی، سید حمید روحانی ج ۱، ۴۲۸ - ۴۲۹.
- ۹- همان، ص ۴۳۰.
- ۱۰- همان، ص ۴۳۳.
- ۱۱- هاشمی رفسنجانی، دوران مبارزه، محسن هاشمی، ج ۲، ص ۱۳۶۱.
- ۱۲- صحیفه نور، ج ۳، ص ۲۲۵ - ۲۲۶.
- ۱۳- کوثر، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، ج ۲، ص ۴۴۷.
- ۱۴- همان، ص ۴۴۸.
- ۱۵- همان.
- ۱۶- صحیفه نور، ج ۴، ص ۶۱ - ۵۶.
- ۱۷- روزنامه کیهان، شماره، ۱۶۷۷ - ۲۴ / ۱ / ۷۹، ص ۱ و ۱۴.
- ۱۸- از شاهد قدسی تا شاهد بازاری، سعید حجاریان، ص ۲۲۴ - ۲۳۰.
- ۱۹- صحیفه نور، ج ۱۷، ص ۲۵۵.
- ۲۰- معجم کلمات امام حسین (ع).
- ۲۱- صحیفه نور، ج ۱۶، ص ۱۷۹.
- ۲۲- معجم کلمات الامام الحسین (ع).
- ۲۳- صحیفه نور، ج ۲، ص ۲۲۵.
- ۲۴- همان، ج ۱۵، ص ۷۸.
- ۲۵- معجم کلمات الامام الحسین (ع).
- ۲۶- همان.

- ۲۷- روزنامه جمهوری اسلامی، تاریخ ۱۴ / ۱ / ۸۱، ص ۳.
- ۲۸- حماسه عاشورا در کلام شهداء، مؤسسه نشر و تنظیم آثار امام خمینی (ره)، ص ۲۲۷.
- ۲۹- همان.
- ۳۰- ایثار و شهادت در مکتب امام خمینی (ره)، مؤسسه نشر و تنظیم، ص ۳۷.
- ۳۱- صحیفه نور، ج ۲۰، ص ۲۴۰.
- ۳۲- رسالت خواص، سید احمد خاتمی، ص ۲۷۶.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی